

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЕ ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ

Драженко Јоргић¹

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Апстракт: У овом раду дат је преглед савремених схватања о проблемима и перспективама изборних предмета у високом образовању. Поред прегледа ових схватања у раду се прожима и искуствена критика постојећих наставних планова са акцентом на различите политике „уношења“ изборних предмета у планове, те њихове називе, научну и стручну релевантност, „блискост“ односно „даљину“ у односу на будућу професију, одговорне наставнике, оптерећења и слично. Послије реформе високог образовања усмјерене на прилагођавање форме студирања тзв. „Болоњском моделу“ студирања у наставним плановима студијских програма уведени су и изборни предмети. То увођење се изводило веома брзо, неспретно и са много пропуста у односу на оно што се очекује од изборних предмета. Изборни предмети су се брзоплето именовали, као што су се исто тако и креирали наставни програми тих предмета. Прецизирање статуса и односа ових предмета у односу на обавезне предмете такође је био брзоплет и недовољно критички сагледаван процес. Такође, није била укључена ни расправа о вези ових предмета са вертикалном и хоризонталном проходношћу током образовања, а нити веза са актуелним и/или алтернативним квалификацијама студената и веза са мобилношћу студената и тржиштем рада. Како постоји много проблема око статуса изборних предмета, поставља се питање да ли они у случају наших универзитета у Републици Српској имају перспективу. Овим радом жели се указати на све те проблеме како би се у блиској будућности исти могли отклањати, и то све у правцу стварања боље перспективе изборним предметима.

Кључне ријечи: проблеми, перспективе, изборни предмети, високо образовање.

Увод

Реформе високог образовања по тзв. „болоњском моделу“ на многим европским универзитетима у протекле двије деценије донијеле су значајније промјене. Те промјене су се односиле и на „редизајнирање“ постојећих наставних планова и програма. Једна од значајних новина у наставним плановима је придавање већег значаја изборним предметима или курсевима, како их још називају. Ако их негдје није било, или их је било

---

¹ drazenko.jorgic@ff.unibl.org +387 65 83 12 80

у мањем обиму, сада се они појављују у већем обиму и придаје им се другачији статус и значај у односу на прошла времена. Оно чему се посвећује велика пажња је усклађивање статуса и обима изборних предмета са тржиштем рада, специфичностима радног окружења будуће професије, али и са незаобилазним интересовањима студената. Досада постоје веома различита искуства у погледу статуса и обима изборних предмета или курсева. Негдје су они у већем, а негдје у мањем броју присутни. У неким случајевима су садржајно веома блиски будућој професији, док су у другим случајевима удаљенији од будуће професије. Постоје и случајеви комбиновања укључености ових предмета ближе и даље повезаности са струком, као и случајеви „преласка“ изборних предмета у статус обавезног, и слични случајеви.

Веома важна питања у вези проблематике и перспективности изборних предмета у високом образовању тичу се студентске позиције, улоге и значаја ових предмета у многим професијама, као нпр. у наставничкој, али и одређених искустава са изборним предметима или курсевима у неким земљама. Импликације студентске позиције у изборним предметима су веома битне због каснијег укључивања дипломираних студената на тржиште рада. Њихово „сналажење“ на тржишту рада увелико ће зависити и од њихове претходне позиције током студирања, односно од тога колико је био обиман број изборних предмета, колико су могли да бирају баш оно што желе да бирају, па и колико су стварно били задовољни избором ових предмета и њиховом присутношћу на истим. Актуелна проблематика и перспективност одређене струке може и да зависи од претходног инвестирања још у високом образовању. Тако, нпр. у случају наставничке професије, све оно што је тренутно актуелно на овом тржишту рада може се донекле „поправљати“ преко изборних предмета или курсева. Да би ових „поправљања“ било што мање, и то не само у наставничкој професији, већ и у осталим, свакако су од користи и одређена искуства са изборним предметима у региону, али и шире.

Стање са изборним предметима у високом образовању с обзиром на протекли период још увијек није савршено. Још увијек се препознају неки проблеми који се споро или никако не рјешавају. Зато су неопходна студиозна истраживања, али и емпиријска истраживања овог феномена како би ови предмети ипак имали оправдано заслужену перспективу.

Импликације студентске позиције у изборним предметима

Није иста позиција студената у изборним за разлику од обавезних предмета. Самим тим што студенти нешто бирају, према резултатима неких истраживања, намећу се и одређене импликације студентске позиције. Та позиција може бити узрокована различитим факторима, а неки од њих су: понуда изборних колегија, садржаји предмета, припрема за тржиште рада, методе реализације наставе, и слично.

Зашто су студенти у позицији да бирају? Према теорији избора Вилијама Гласера готово сва наша понашања су изабрана, односно покретачи свих наших понашања и активности су наше потребе (Зајес, 2017). И студентски избор одређеног предмета или изборног курса представља његову потребу коју жели да задовољи. Посљедице тог

задовољења могу бити и одређени бенефити које личност може искористити да се боље снађе и прилагоди будућем радном мјесту и окружењу. Према Розанцу и Сливнику, један од најважнијих резултата тзв. Болоњске реформе је могућност изборних курсева (Rozanc and Slivnik, 2014; према Stanca, Ogrutan i Kertesz, 2015). Отворено питање је Какве проблеме са собом носи и какве су перспективе тих изборних курсева?

Резултати неких истраживања указују и на студентску позицију у изборним предметима. Тако нпр. у једном истраживању у Хрватској на узорку студената показало се да студенти углавном нису задовољни понудом изборних колегија. Овим истраживањем се упозорава на потребу за разноврснијом понудом изборних наставних колегија како би студент могао више утицати на креирање властитог студија (Моћинић, 2008). Једна од проблематика у тзв. пословним школама је да ли неке садржаје интегрисати у више наставних предмета или издвојити као засебни самостални изборни предмет. На познатим МБА академијама феномен одрживости је један од кључних за организације у двадесет првом вијеку. Резултати истраживања показују да се овај феномен може веома ефикасно изучавати и путем тзв. лјетног интензивног изборног курса (Stubbs i Cocklin, 2008). Студијски програм за предшколско васпитање у Никшићу поред обавезних има и изборне програме, односно изборне предмете. Неки од њих су: педагошка комуникологија, аудиовизуелна култура, психопатологија дјецe, примјена рачунара у вртићу, вапитно-образовни рад са даровитом дјецом и слични. Програми су усмјерени према припреми студената за сналажење у различитим конкретним васпитно-образовним условима (Novović, 2010). У једном истраживању се показало да су наставници незадовољни статусом инклузивног образовања у пракси. Инклузивно образовање се понегдје појављује као изборни предмет, а требало би му дати много већи значај у иницијалном образовању будућих наставника (Šakotić i Veljić, 2010). Информативне компетенције студената могу се развијати и кроз изборне предмете. Група аутора из Казахстана развила је тзв. теоријски модел развоја информативне компетенције међу студентима уписаним у изборне предмете. Модел има шест блокова, и то: дестинација, концептуализација, функционисање, евалуација и организација и резултати развоја ових компетенција. Битни аспекти овог модела су теоријске методе истраживања (анализа, компарација, моделовање, генерализација) и начини управљања информацијама (Zhumasheva, Zhumabaeva, Sakenov, Vedilina, Zhaxylykova i Skenova, 2016). Страна искуства и компаративне анализе показују да изборни курсеви имају значајну улогу у професионалном развоју студената. Бирањем изборних предмета, студенти су више узбуђени у учењу, више заинтересовани и мотивисани (Movchan i Zarishniak, 2017).

Савремене информационе технологије могу бити веома корисне и у настави изборних предмета. Захваљујући технологијама као што су е-курсеви, микроблогови, разни алати за брзу претрагу информација, као и софтвери који могу поједноставити процедуре избора предмета, образовање се студентима може учинити много ефикаснијим. Изборни е-курсеви могу бити успјешан модел како факултет и студенти у високошколским установама могу сарађивати и интегрисати е-учење у своје постојеће наставне планове и програме. Резултати истраживања су показали да је већина испитаника задовољна „онлајн“ изборима, што су имали више контакта са менторима и вршњацима, бољим могућностима самопроцјене, што је флексибилније учење, што је

бољи приступ материјалима за учење, брже и лакше се проналазе информације и што је бољи квалитет комуникације са туторима и вршњацима (Kukulja Taradi, Đogaš, Dabić i Drenjančević Perić, 2008). Микроблогови могу имати велику корист за унапређивање високог образовања. Они су шанса да се олакша информално и процесно оријентисано учење, а исто тако могу бити једна врста логистике у изборним предметима. Као илустративан примјер је изборни предмет "Нови медији и управљање више канала" са Универзитета примјењених наука Горње Аустрије (Ebner, Lienhardt, Rohs i Meyer, 2010). Изборни курсеви могу бити веома корисни и на трећем циклусу студија. Резултати једног истраживања на узорку студената треће године докторског студија фармације показали су како изборни курс информацијски оријентисан може да буде веома ефикасан у погледу унапређивања стратегија тражења информација и одговарања на клиничка питања. Студенти који су завршили изборни предмет били су у могућности пружити квалитетније стратегије претраге и одговоре засноване на доказима на клиничко питање од других студената који нису учествовали у изборном програму (Longyhore, Ference i Nanstiel, 2011). Избор, понуда, селекција и величина групе некада могу бити препреке приликом уписивања студената на изборне курсеви. За ове препреке идеално рјешење које може да задовољи минимална задовољства и изборе студената налази се у интегративним програмским моделима, односно у софтверским рјешењима. Истраживачи универзитета примјењених наука (примјењене математичке и информатичке технологије) развили су алгоритам који у времену између 20 секунди и 4 минута рјешава проблем израде модела избора предмета. Захваљујући овом програмском моделу може се максимизирати студентска сатисфакција избором предмета (Beroš i Meter, 2015).

Студентска позиција у изборним предметима зависи од много фактора. Оно што је евидентно и што највише доприноси субјекатској позицији студената је уопште постојање саме могућности да бирају. Некада су ситуације такве да су понуде лоше или их готово и нема, некада је недовољан број изборних предмета, и слично. Нажалост, често се дешавају и ситуације да студенти „морају“ слушати неке предмете који нису њихов избор. Субјекатска и/или објекатска позиција студената такође може да зависи и од садржаја изборних предмета, али и од начина како се ти садржаји реализују и усвајају.

Улога и значај изборних предмета у наставничким професијама

Неминовно је да се у наставним плановима и програмима скоро свих универзитета, а самим тим и факултета налази одређен број изборних предмета као једна врста припреме студената за будућу професију. Исто тако, незаобилазна је и чињеница да се исти студенти кроз студиј припремају и за један шири контекст, а не само за професију, што би значило припремање студената за специфичности тржишта рада, али и специфичности које их могу „дочекати“ код потенцијалних послодаваца. На примјер, то могу бити одређене специфичности унутар предузећа, организационе специфичности, међуљудски односи, хијерархија и слично. Такве и сличне специфичности се могу пронаћи и у наставничким или сличним професијама. У наставничким професијама, као и у другим, такође изборни предмети имају одређен значај и улогу. Када говоримо о

наставничким професијама тада мислимо на све нивое образовања, односно на студенте – будуће учитеље, предметне наставнике у основним и средњим школама, али и на универзитетске наставнике.

Резултати истраживања у Хрватској показују на основу квалитативне анализе учитељских и наставничких приједлога за побољшање појединих елемената студија да је једна од тенденција повећање броја изборних предмета. Један од приједлога из подузорка студената (у изборном дијелу програма Учитељске академије) односи се на могућност да студенти 20% колегија по свом избору слушају на другим факултетима (Vizek Vidović, Vlahović-Štetić, Pavin, Rijavec, Miljević-Ridički i Žižak, 2005). Значајну улогу у планирању курикулума усмјереног на компетенције у образовању учитеља и наставника има искуствени приступ. Обиљежје овог приступа је слобода студента да бира садржаје из широке понуде изборних предмета те да их сам комбинује у складу са властитим интересима те личним и професионалним потребама (Vizek Vidović, 2009). Сложеност учитељске професије захтјева од учитеља веома широку усмјереност. Традиција досадашњих програма и кадровска структура факултета пружа могућност да се кроз изборне колегије профилирају учитељи усмјерени на организацију специфичних кинезиолошких активности, музичких активности, ликовног и умјетничког стваралаштва и вођења рецитаторско-драмских секција (Lončarić i Pejić Papak, 2009). Похађање изборних дисциплина може бити корисно и за формирање професионалних компетенција студената – будућих наставника. Група казахстанских истраживача експериментално је доказала оправданост модела формирања стручне компетентности студената као будућих наставника приликом проучавања изборних дисциплина. Другачије речено, боље су напредовали студенти који су похађали изборне предмете засноване на овом моделу у односу на студенте који нису похађали изборне предмете засноване на овом оригиналном моделу формирања професионалне компетентности студената као будућих наставника (Zhumabaeva, Zhumasheva, Kenzhebayeva, Sakenov, Teulesova, Kenenbaeva i Hamzina, 2016).

Различити изборни предмети различито утичу на развој одређених студентских вјештина. Резултати једног истраживања у Турској показују да су нивои социјалних вештина кандидата који се баве изборним курсом као што је спорт, виши од оних кандидата који су имали образовање као изборни курс (Alkan i Erdem, 2011). Неки наставни предмети су изборни, а можда заслужују да буду обавезни, али и обрнуто, неки су обавезни, а заслужују да буду изборни. Резултати истраживања у Хонг Конгу на студију енглеског језика показали су да педагошка психологија као изборни предмет може бити веома занимљива и корисна студентима енглеског језика који се могу послуже студија наћи и у улози наставника. Ограничење ове истраживачке студије, а уједно и препорука за будућа истраживања је да се компаративно истраже ефекти предмета педагошка психологија као опције обавезног, али и изборног предмета (Lai-Yeung, 2011).

Наставничке компетенције универзитетских наставника су готово занемарене за разлику од будућих наставника који ће радити у основним и средњим школама. Будући универзитетски наставници би морали имати „строжије“ услове за компетентно извођење наставног процеса, односно за избор у наставничко звање (Kalin, 2004). Једно од рјешења је и могућност похађања изборних дидактичко-методичких курсева прије избора у наставничка звања.

Дакле, може се примјетити да улога и значај изборних предмета у наставничким професијама зависи од мноштва фактора. Због сложености послова и велике одговорности наставничке професије поједине изборне предмете је нужно „слушати“ и на другим ненаставничким факултетима. Исто тако, за развој и унапређивање наставних планова и програма на наставничким факултетима од користи су и дугогодишња искуства наставника који годинама раде у својој струци. Сложеност наставничке професије, а поготово учитељске, захтјева широку усмјереност, а која се свакако може обезбиједити повећавањем броја изборних предмета. Статус неких изборних предмета, с временом показује и тенденцију „преласка“ на обавезне предмете, али и обрнуто, обавезни у изборне. Сва ова искуства, прегледи и резултати истраживања о изборним предметима свакако су смјернице за унапређивање студија усмјереног на будућа наставничка занимања.

Искуства са изборним предметима у неким земљама

Код нас и у земљама у окружењу, али и шире, постоје слична, али исто тако и различита искуства у вези улоге, статуса и значаја изборних предмета. Поред тих искустава евидентни су и резултати одређених истраживања која доказују претходно речено. Импликације искустава са изборним курсевима или предметима, било да су позитивна или негативна, свакако су смјернице за уређење „свог дворишта“ када су у питању изборни предмети.

Обавезни предмети по много чему имају „бољи“ статус од изборних предмета. Резултати истраживања показују да наставници изборних предмета могу радити са више мотивисаним ученицима, али не могу увијек бити сигурни за упис ученика на њихове предмете. С друге стране, наставници више дефинисаних, више секвенцијалних и евентуално потребних (обавезних) предмета ће имати мање аутономије у погледу наставног садржаја од наставника чији су предмети мање дефинисани, мање секвенцијални и изборни (Stodolsky i Grossman, 1995). Развој образовања у Малезији од почетка 1980-их показује наклоњеност и према студентским интересовањима. Другачије речено, у том развоју препозната је и важност избора изборних предмета. У овом случају ученицима је дозвољено да имају изборе из два од четири понуђена изборна подручја (Наји Ahmad, 1998). Самопроцјена је један од кључних аспеката прегледа квалитета међународне димензије високошколских установа. Веома очигледан примјер с краја прошлог вијека био је Бентли колеџ у Америци. На истом студенти који студирају међународну културу и економију имају право да бирају изборе из широке групе међународно оријентисаних курсева у више академских одјељења као што су историја, влада, бихејвиоралне науке и економија (Bookin-Weiner, 1999). Искуства у развоју америчког високог образовања, гледано у цјелини, показују да је избор "изборних" курсева велики; ограничење потпуно слободног избора студената може бити само оно што они бирају десетине или стотине курсева означених као "хуманистичке" или "друштвене науке", широко коришћени уређај познат као "захтјеви за ширину" да би се обесхрабрила "преурањена специјализација" (Trow, 2000). Тенденције у Хрватској за побољшање квалитета формалног образовног система крећу се и у правцу смањења броја обавезних, а повећања броја изборних предмета, и то све у правцу повезивања наставних

планова и програма са тржиштем рада (Lowther, 2004). Компаративна анализа студија геодезије и геоинформатике у високом образовању пет европских земаља показује да постоје евидентне разлике у статусима изборних предмета. Разлике се уочавају у броју предмета, као и укупном броју ЕСПБ оптерећења (ECTS). Број ЕСП бодова се на трогодишњим првим циклусима креће од 9 до 30 (Frančula i Lapaine, 2011).

Компаративна анализа оквирних националних курикулума у образовању 11 европских земаља у односу на Хрватску показују како неки предмети имају различите статусе. Тако су нпр. страни језици у Хрватској изборни, док су у већем броју земаља они обавезни и темељни предмети (Vaganović, 2006). Анализе показују да се у образовном систему неки стручни кадрови морају у току иницијалног образовања „ослањати“ на одређене нематичне катедре. Тако студенти – будући кадрови у туризму могу да слушају изборне колегије са економије, али и обрнуто, студенти економије могу изборне колегије слушати са катедре за туризам (Bartoluci i Budimski, 2010). У реалном животу дешава се да постоји јаз између изборних предмета и очекивања индустрије. Резултати истраживања на узорку запосленика, али и узорку студената потврђују да је тај јаз присутан. Импликације овог истраживања указују да је неопходно редизајнирање садржаја одређених изборних курсева како би се унаприједиле одређене студентске вјештине неопходне у индустрији (Dalveren i Kara, 2012). Студентима - будућим инжењерима нису довољне само техничке науке за њихову професију.

Инжењери треба да буду опремљени познавањем друштвених наука, нарочито бихејвиоралних наука како би осигурали несметане радне околности унутар техничког оквира. Послије свега; без обзира на постојећу машинерију они су људска бића са осјећањима којима управљају и комуницирају са другим људским бићима да би се постигли материјални успјеси. (Çaya, 2014, str. 720)

Другачије речено, овим студентима је свакако неопходно током студија обезбиједити и изборне предмете из друштвених наука. Поједини студији знају студентима бити веома стресни. Путем изборних курсева може се помоћи студентима да лакше савладавају стресне ситуације. Резултати квалитативне студије случаја на јавном бразилском универзитету као изборне дисциплине која се нудила студентима медицине у 2013. години, нудила је стратегије за борбу против професионалног стреса. Резултати ове студије су показали да је курс позитивно допринео академском животу студената: 67% је пријавило мање симптома стреса на крају курса; 76% је усвојило нове стратегије суочавања; и 90% студената сматра да је активност учења била корисна за идентификацију стресора и дијелење са колегама (Pereira, Barbosa, Rezende i Damiano, 2015).

Различита искуства и резултати неких истраживања у вези изборних предмета могу се сагледавати из различитих аспеката. Неки од њих су: аутономија наставника при избору наставних садржаја, студентска интересовања, релација самопроцјене и квалитета међународних димензија високошколских установа, „величина избора“ и повећавање броја изборних курсева или предмета, слични и различити статуси обавезних и изборних предмета, јаз изборних предмета и очекивања индустрије, и слични аспекти. Различита искуства и резултати истраживања у вези изборних курсева или предмета управо указују колико је ово још увијек недовољно истражен феномен којем се свакако у високом образовању, али и будућим истраживањима треба посветити значајнија пажња него досада.

Закључак

На основу прегледа одређеног броја искустава и резултата емпиријских истраживања у вези феномена изборних предмета или курсева може се уочити да још увијек постоје одређени проблеми у вези са истим. Проблеми се одражавају на студентску позицију, очекивања у привреди, али и на перспективе ових предмета, а самим тим и на развој високог образовања. Евидентно је да постоји одређен број узрочника који директно и индиректно утичу на ову проблематику.

Узрочници и истовремено индикатори који увеличавају, али и умањују вриједност изборних предмета могу се идентификовати на различитим мјестима и у различитим ситуацијама. Међу њима посебно можемо издвојити сљедеће узрочнике: задовољство избором, ниво интересовања и мотивације студената, величина студентске групе као услов, повезаност програма предмета са специфичностима потенцијалног радног окружења, величина и разноврсност избора ових предмета, величина избора на матичним и нематичним факултетима, „сигурност“ и аутономија наставника који предају ове предмете, разлике у ЕСПБ оптерећењу, јаз између ових предмета и очекивања индустрије, и слични узрочници. Сви наведени, али и други узрочници дају индикације шта то треба задржати, али и шта елиминисати у вези феномена изборних предмета.

Узимајући у обзир чињеницу да су изборни предмети постојали, да постоје, и да ће вјероватно још дуго постојати, незаобилазно их је вишеструко проучавати, али и емпиријски истраживати њихов допринос развоју високог образовања. Проблеми са овим предметима су постојали, али су још увијек присутни у високообразовној свакодневници. Њихова перспектива ће управо зависити од заједничке ангажованости академске заједнице и привредних субјеката, и то све у правцу отклањања насталих и очекиваних проблема у вези са изборним предметима.

Литература

- Alkan, F., & Erdem, E. (2011). The effect of elective courses on candidate teachers' level of social skills. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 3451-3455.
- Baranović, B. (2006). Nacionalni kurikulum u europskim zemljama i Hrvatskoj: komparativan prikaz. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 44(172/173 (2/3)), 181-200.
- Bartoluci, M., & Budimski, V. (2010). Образовни sustav stručnih kadrova za potrebe turizma u Hrvatskoj. *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova*, 1(1), 7-19.
- Beroš, I., & Meter, J. (2015). An integer programming model for assigning students to elective courses. *Croatian Operational Research Review*, 6(2), 511-524.

- Bookin-Weiner, J. (1999). Chapter 5 „The Importance of the Self-assessment Exercise Bentley College, United States“. In *Quality and Internationalisation in Higher Education*, 81-109.
- Çaya, S. (2014). Contribution of Social Science Electives to Engineering Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114, 715-720.
- Dalveren, Y., & Kara, A. (2012). On the design of elective courses in rf and communications according to the needs of industry. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 1547-1551.
- Ebner, M., Lienhardt, C., Rohs, M., & Meyer, I. (2010). Microblogs in Higher Education—A chance to facilitate informal and process-oriented learning?. *Computers & Education*, 55(1), 92-100.
- Frančula, N., & Lapaine, M. (2011). Studiji geodezije i geoinformatike u Europi. *Geodetski list*, 65(2), 145-156.
- Haji Ahmad, R. (1998). Educational development and reformation in Malaysia: past, present and future. *Journal of Educational Administration*, 36(5), 462-475.
- Kalin, B. (2004). O nastavničkoj kompetenciji sveučilišnih nastavnika. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 11(1), 43-62.
- Kukulja Taradi, S., Đogaš, Z., Dabić, M., & Drenjančević Perić, I. (2008). Scaling-up Undergraduate Medical Education: Enabling Virtual Mobility by Online Elective Courses. *Croatian Medical Journal*, 49(3), 344–351. <http://doi.org/10.3325/cmj.2008.3.344>
- Lai-Yeung, S. W. C. (2011). Teaching Educational Psychology as Both a Required and an Elective Course: Explorations of Students' Perceptions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 1400-1408.
- Lončarić, D., & Pejić Papak, P. (2009). Profiliranje učiteljskih kompetencija. *Odgovne znanosti*, 11(2), 479-497.
- Longyhore, D., Ference, K., & Nanstiel, B. (2011). An elective course in information mastery. *American journal of pharmaceutical education*, 75(2), 20.
- Lowther, J. (2004). Kvaliteta hrvatskoga formalnog obrazovnog sustava. *Deloitte Touch Tohmats, Washington*, <http://www.ijf.hr/konkurentnost/lowther.pdf> (3/16/2007)(*Quality of Croatian Formal Education System*).
- Močinić, S. (2008, January). Implications of the Bologna process: student's position in the educational process. In *6th International Conference on Comparative Education and Teacher Training*.

- Movchan, L., & Zarishniak, I. (2017). The Role of Elective Courses in Students' Professional Development: Foreign Experience. *Comparative Professional Pedagogy*, 7(2), 20-26.
- Novović, T. (2010). Predškolsstvo u kontekstu Bolonjskih promjena. *Sociološka luča*, 4(1), 106-122.
- Pereira, M. A. D., Barbosa, M. A., Rezende, J. C., & Damiano, R. F. (2015). Medical student stress: an elective course as a possibility of help. *BMC research notes*, 8(1), 430.
- Stanca, A. C., Ogrutan, P., & Kertesz, C. Z. (2015). Elective Courses with Support from Automotive Electronics Industry. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Engineering Sciences. Series I*, 8(1), 91.
- Stodolsky, S. S., & Grossman, P. L. (1995). The impact of subject matter on curricular activity: An analysis of five academic subjects. *American educational research journal*, 32(2), 227-249.
- Stubbs, W., & Cocklin, C. (2008). Teaching sustainability to business students: shifting mindsets. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 9(3), 206-221.
- Šakotić, N., & Veljić, Č. (2010). Inkluzivno obrazovanje u bolonjskom procesu. *Sociološka luča*, 4(1), 184-195.
- Trow, M. (2000). From mass higher education to universal access: The American advantage. *Minerva*, 37(4), 303-328.
- Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Pavin, T., Rijavec, M., Miljević-Ridički, R., & Žižak, A. (2005). *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: višestruke perspektive* (No. 15). Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Vizek Vidović, V. (2009). *Planiranje kurikuluma usmjerenog na kompetencije u obrazovanju učitelja i nastavnika: priručnik za visokoškolske nastavnike*. Preuzeto sa http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Cjelozivotno/Podrska_nastavnicima/UPraVO/Vizek-Planiranje_kurikuluma.pdf.
- Zajec, I. (2017). *Teorija izbora DR. W. GLASSER (Psihologija osobne slobode)*. Preuzeto sa <file:///B:/Users/Dra%C5%BEenko/Downloads/teorijaizboraskraenaverzija-141229065003-conversion-gate01.pdf>.
- Zhumabaeva, Z., Zhumasheva, A., Kenzhebayeva, T., Sakenov, J., Tleulesova, A., Kenenbaeva, M., & Hamzina, S. (2016). On the Role of Elective Disciplines in the Formation of Professional Competence of Students as Future Teachers. *International Journal of Environmental & Science Education*, 11(15).
- Zhumasheva, A., Zhumabaeva, Z., Sakenov, J., Veditina, Y., Zhaxylykova, N., & Sekenova, B. (2016). Theoretical Model of Development of Information Competence among Students

PROBLEMS AND PERSPECTIVE OF ELECTIVE COURSES IN HIGHER EDUCATION

Summery

This paper presents an overview of contemporary understanding of the problems and perspectives of elective courses in higher education. In addition to reviewing these concepts, the experiential critique of existing curricula is accentuated with an emphasis on various policies for "introducing" elective courses into plans, and their titles, scientific and professional relevance, "closeness" or "distance" in relation to the future profession, responsible teachers, loads etc. After the reforms of higher education aimed at adapting the form of studying the so-called. Electoral courses were also introduced in the "Bologna model" of studies in curricula. This introduction was carried out very quickly, clumsily and with many failures in relation to what is expected from the elective courses. Elective courses were rapidly named, as did the curricula of these subjects. Refinement of the status and relationship of these cases with regard to compulsory subjects was also a quick and insufficiently critical examination process. Also, there was no discussion about the links between these subjects with vertical and horizontal passage during education, nor the connection with current and/or alternative qualifications of students and links to student mobility and the labor market. Since there are many problems with the status of elective courses, the question arises as to whether they have a perspective in the case of our universities in Republika Srpska. This paper wishes to point out all these problems in order to eliminate it in the near future, all in the direction of creating a better perspective for electoral courses.

Keywords: problems, perspectives, elective courses, higher education.